

פרשת ואתחנן

מדרש. אמר לו הקב"ה למשה חכם אתה ורוצה ליכנס לארץ? כך שמעתי מדרש זה ואפ"ל במ"ש סוף פ"ק דסוטה דמה שהיה מרע"ה רוצה ליכנס לארץ הוא כדי לקיים המצות התלויות בארץ. אכן אמרו בסוף מסכת מנחות כל העוסק בתורה עולה כאלו הקריב קרבן עולה וכן בשאר הקרבנות. וממילא יוצא שהעוסק בתורה בדיני המצוות נחשב לו כאילו קיים אותם בפועל. וזהו חכם אתה ולומד בתורה כל המצות ונחשב לך כאלו קיימתן בפועל ובכל זאת אתה רוצה ליכנס לארץ כדי לקיים המצות?

ולסודן של דברים אפ"ל במ"ש בזוה"ק ורבינו האר"י ז"ל דמה שלא נכנס מרע"ה לארץ היה מרוב מעלתו כי נשמתו היתה למעלה מבחינת א"י. ובוה פירש החיד"א ז"ל פסוק "אעברה נא ואראה את הארץ הטובה". ויאמר ה' אלי רב לך דכוונת השי"ת רב לך מעלתך שהיא עליונה יותר ממעלת א"י. וזהו חכם אתה שאתה מבחינת חכמה עליונה ואתה רוצה ליכנס לא"י מבחינת מלכות?

ואחר זמן רב ראיתי להרב ברכת הזבח ז"ל בסוף דרשותיו שהביא המדרש בנוסח אחר, כשראה הקב"ה משה רוצה ליכנס לארץ, אמ"ל הקב"ה א"כ אין אני קוברך. ופירש הרב ברכת שמואל ז"ל שאם יכנס מרע"ה לארץ, יהיה יהושע רב ומשה תלמיד. ובסוף פ"ק דסוטה איתא ומרע"ה נתעסק עמו הקב"ה כביכול שלא היה איש גדול ממנו ממרע"ה, לא כן אם נכנס לארץ ויהיה יהושע הוא רב וגדול ממנו והוא יתעסק בו. וזהו רב לך, שאתה עכשיו יש לך תואר רב, ואם תכנס לארץ, יהיה יהושע רב ואין אני קוברך ;

וכיוצא בזה שמעתי מאהבינו זלה"ה בסגנון אחר במ"ש התוס' ז"ל בסנהדרין דף מ"ט כי קבריה למשה במאי טביל. דמעיקרא היאך נטמא ח"ו להיותו בן. וחקרו כת הקודמין דין זה בכהן הדיוט ולצד עילאה איהו כ"ג. ואיהו מפרק לה דמטמאין לנשיא כמת מצוה ובמ"מ אפילו כ"ג מיטמא לו ומרע"ה איהו נשיא ודינו כמ"מ ולכן כביכול קבריה למשה. וז"ש לו הקב"ה אם אתה רוצה ליכנס לארץ, תהיה אתה תלמיד ויהושע נשיא וממילא אין לך דין מת מצוה ואסור לקוברך דכ"ג אינו מטמא לבנו. אלו דבריו ז"ל. ועפ"י רבינו האר"י ז"ל הדברים עתיקים ועי' בר"ד פ' בא בס"ד ;

מדרש. אמר הקב"ה למשה אם אעברה נא אתה מבקש, בטל סלח נא. ואם סלח נא אתה מבקש, בטל אעברה (מד"ר פרשת תבוא וע"ש באורך). וראיתי במכתב משם הרב אברהם קטן משם רבני אדרנה, שפירש במ"ש הרא"ש דשנים שנשבעו לעלות לא"י ומת אחד מהם, נפטר חבירו מהשבועה כההיא דנדר שהותר מקצתו, הותר כולו. וכיון שאינו יכול לעלות עם חבירו, גם הוא פטור. ואמרו במדרש בשעת העגל אמר מרע"ה אתה אמרת בסדום לא אשחית בעבור העשרה אמ"ל הקב"ה לא יש בדור רק שבעה. אמר לו זכור לאברהם ליצחק וליעקב דצדיקים במיתתן קרוים חיים ונשלמו העשרה, מיד ויאמר ה' סלחתי כדבריך. ולכן כאן טוען מרע"ה ליכנס לארץ היות הגזירה לכן לא תביאו את העם הזה היתה על שנינו ועכשיו כשמת אהרן, בטלה הגזירה, כמו הנדר שהותר מקצתו, הותר כולו וכמ"ש רש"י ז"ל שמא הותר הנדר. השיבו הקב"ה לדידך, שסובר שאהרן נקרא מת ובטלה השבועה והצדיקים נקראים מתים, א"כ גם אברהם יצחק ויעקב נחשבים כמתים וממילא לא היו עשרה צדיקים בעגל ועדיין ישראל חייבין כליה ח"ו. וזהו אם אעברה נא אתה מבקש

מטעם שאהרן נקרא מת, בטל סלח נא בעגל שהאבות אינם משלימים לעשורה, ואם להיפך להיפך. עכ"ד ז"ל;

ואני בעניי אומר דאין הנדון דומה לראיה דנרון הרא"ש לא נתקיימה השבועה ללכת לא"י שמת אחד מהם, אבל הכא אהרן מת ונתקיימה השבועה שלא יכנס לארץ ושלא יעבור את הירדן. ועוד אין ענין אהרן דומה להאבות לדידיה ואהרן חי, אבל אינו הולך לארץ יש' ואדרבא אפשר לפרש דהיינו שאמר רחמנא למרע"ה בפרשת פינחס ונאספת אל עמך גם אתה, כאשר נאסף אהרן אחיך וכן בפרשת האזינו והאסף אל עמך כאשר מת אהרן אחיך, הכוונה דכבר נתקיימה מקצת השבועה באהרן אחיך וכך תתקיים כל השבועה דנדר שנתקיים מקצתו יתקיים כלו ונדר הרא"ש הוי כנדר שהותר מקצתו הותר כלו. ופשוט;

והרב מאיר מזרחי זלה"ה בעל פרי הארץ פירש במאמר הנו' במ"ש רש"י ז"ל פרשת כי תשא בפסוק זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם בך בשמך הגדול כשם שאתה חי וקיים כך שבועתך קיימת. עוד אמרו חז"ל דנשבע בשמו הגדול שלא יכנסו משה ואהרן לארץ. וז"ש אם אעברה נא אתה מבקש שתתיר לי שבועתי שלא תכנסו לארץ, בטל סלח נא במעשה העגל מטעם שנשבעתי בשמי הגדול שלא אעשה בהם כליה. ואם סלח נא אתה מבקש מטעם שנשבעתי בשמי הגדול שלא אעשה בהם כליה. ואם סלח נא אתה מבקש מטעם שאמרת אשר נשבעת להם כך, א"כ בטל אעברה נא לקיים שבועתי;

ויתעבר ה' בי למענכם. שמנה שמות יש לכעס וכולם על שם המעשה. כעס. זעם. אף. עברה. חרון אף. חימה. קצף. רוגז. רוגז ע"ש מרגיז כל גופו של אדם. כעס ע"ש כעס ארס. זעם שכל גופו מזדעזע ונרתע מכעס וזיעה נופלת עליו. אף ע"ש עלה עשן באפו. עברה ע"ש מעבירו מדעתו ומדעת קונו. חרון ע"ש ששורף כל גופו של אדם כאש בוערה. חימה שמחמם כל גופו של אדם. קצף דבר שאינו כלום נקצף על פני המים;

ואת תדבר אלינו את כל אשר ידבר ה' אלהינו אליך ושמענו ועשינו ויאמר ה' אלי היטיבו כל אשר דברו מי יתן והיה לבבם זה

להם ליראה אותי כל הימים. ויש להבין מה זאת אומרת מי יתן והיה, הלא מי שממאן במצותיו יתברך, יענש. אבל הענין הוא בענין גזירת המלך שכל העובר על גזירת המלך, חייב מיתה הוא מפסוק כל אשר ימרה את פי המלך יומת, אבל כל זה דוקא מפי המלך עצמו, אבל אם ע"י שליח או ע"י כתב לא. וזהו ואת תדבר אלינו אל כל אשר ידבר ה' אלהינו אליך משום אם נשמע ישר מפיו יתברך אם נעבור על המצות נתחייב מיתה. ולזה אמר השי"ת הטיבו כל אשר דברו, שבאמת היא טענה אלימתא, אבל מי יתן והיה לבכם זה להם ליראה אותי כל הימים ולא יתרשלו בקיום המצות בהיותם ע"י שליח ;

א"נ אפ"ל כוונת הטיבו כל אשר דברו, כי במתן תורה היה ויכוח בין שתי כתות מישראל. אחת אומרת שידבר עמהם ביאור התורה בעברית, כמו שנתנה התורה לישראל בעברית ולשאר האומות בלשונותם לגוייהם. אבל כת שנייה אומרת יבאר להם בלשון המתהלכת באותו הזמן. ולזה השיבו הקב"ה אלו ואלו הטיבו כל אשר דברו ששניהם צודקים ;

נמשך לזה ביאור הכתוב בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר ה' אלהינו דבר אלינו בחורב לאמר רב לכם שבת בהר הזה, דיש להבין על הכפל פעמים לאמר. ושמעתי מפי הרב המובהק כמוהר"ר יוסף קונקי זלה"ה שפירש במאי דאמרו בפרק ר"ע בענין שכפה עליהם ההר כגגית ואמר להם, אם תקבלו התורה, מוטב ואם לאו, שם תהיה קבורתם. ואמר רע"ק מכאן מודעה רבה לאורייתא. והקשה רבינו הרשב"א ז"ל אם יש להם טענת המודעה, מפני מה נענשו. ותרץ שהארץ נתנה להם בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצורו וכיון שנתרצו במתנת הארץ, תו ליכא טענת המודעה. והאריך בזה יע"ש בדבריו והובאו בספר עין יעקב. וז"ש בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר. הכוונה מרע"ה רצה לבאר התורה בשביל אמירה אחת שהיו אומרים ישראל וזהו לאמר. ומה היא האמירה? לזה אמר דאמרי ה' אלהינו דבר אלינו בחורב, דיבור קשה בחורב, שהוא הר סיני וכפה עלינו ההר כגגית לאמר לנו אם תקבלו התורה מוטב ואם לאו שם תהיה קבורתם וזה נקרא אונס ויש לנו מודעה רבה. לזה אמר להם מרע"ה רב לכם שבת בהר הזה, הכוונה מספיק ורב לכם לשבת ולקום לדבר ולהתוכח על כפיית ההר הזה, ואתם נקראים אנוסים, הלא דאו נתתי לפניכם את

הארץ בעבור תשמרו חקיו ותורותיו, ואתם קבלתם אותה וממילא בטלה טענת המודעה. עכ"ד ז"ל ושפתים ישק;

ושפתי לא אכלה לצרף גרגיר אחד בדרך הזה מה שראיתי במכתב משם הרב החסיד מהר"ר יעקב מולכו זלה"ה שתירץ לקושית התוס', שהרי ישראל אמרו נעשה ונשמע ואיך עתה לא רצו לקבל התורה, דמה שלא רצו לקבל עתה, היינו עסק התורה ומה שאמרו בתחילה נעשה ונשמע, היינו על קיום המצוות ועתה מיאנו על עסק התורה וזהו המודעה שהיה להם עם עסק התורה. ובהכי מתורץ קושית הרשב"א זלה"ה דנענשו על עוברם על המצוות שקבלום ברצון. זהו מה שראיתי משם גדול. וז"ש ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמרו חקיו, היינו קיום המצוות ותורותיו ינצורו, היינו לעסוק בתורה שבכתב ושבע"פ לשומרם שלא תשכח מהם ע"י עסקם בהם;

ועל מדוכה זאת דאג משה רעיא מהימנא להזהיר ישראל על עסק התורה וכך הוא אומר בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה, לבאר ענין קיום התורה שלא תשכח הוא ע"י תאמיר לדבר בתורה ולעסוק בה, ואפילו שה' אלהינו דבר אלינו דיבור קשה בחורב הוא הר סיני להפכו עלינו כגגית ויש מודעה זאת רב לכם שבת כהר הזה, מספיק לכם מה שאתם טוענים בענין כפיית ההר הזה, פנו וסעו לכם מסברה רעה זאת, משום בואו הר האמורי וראו כי נתתי לפניכם את הארץ, ומאחר שאתם חפצים בה, בטלה טענת המודעה וחובה לעסוק בתורה, שהיא אגוני מגנא ואצולי מצלא;

פרשת שפטים

מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו. אמרו חז"ל השת בין תפלה של יד לתפלה של ראש עבירה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה. ואולי זה נרמז בהכתוב הזה מי האיש הירא מהעבירות שיש בידו, ואיזה עבירות? שאינו מניח תפלין של יד שהוא כנגד לבו של אדם. אדם כזה ילך וישוב בתשובה להיות מניח תפלין יום יום וילך לביתו של השי"ת להתפלל עם הצבור בטלית ותפלין כיאות;

פרשת נצבים

ולא אתכם לבדכם אנכי כורת את הברית הזאת ואת האלה הזאת כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום לפני ה' אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום. כדי להבין הפסוק זה והנמשך אחריו נקדים מאי דאיתא בפרק ג' דנדרים נודרין להרגין ולחרמין ולמוכסין שהיא תרומה אעפ"י שאינה תרומה. שהיא של בת המלך, אעפ"י שאינה של בת המלך. ואע"ג דבמתני' לא קאמר אלא נודרין כבר כתב מרן ז"ל דבירושלמי אמרו דה"ה דנשבעין ואמרי' בגמ' היכי נדר א"ר באומר יאסרו כל פירות שבעי עלי, אם אינן של בת המלך, ופריך כיון דאמר יאסרו ליתסרו עליו כל פרי דעלמא, כלומר דאע"ג דבלב מבטל לנדרו דברים שבלב, לא הוו דברים לסתור מה שמוציא בפיו. ומשני באומר בלבו היום כלומר דהשתא הוי הערמה דהיום לבד אסר נפשיה ונאסר אותו היום. ופריך אי דאמר היום לא מקבל מוכס ומשני באומר בלבו היום ומוצא בשפתיו סתם. ואע"ג דקי"ל סותר מה שבלבו למה שבפיו אמרינן לגבי אונסין דהוו דברים והוי לכו כמפרש לפיו, אבל אי סותר ממש בההיא, אפילו לגבי אונסין לא מהני ואמטו להכי כתבו התוס' והר"ן ז"ל שאם האנס כגון השרים שמשביעין ליהודים הדריס תחתיהם שלא יצאו לדור בעיר אחרת ומפרש לו שיאמר לעולם תו לא מהני אם חושב היום אלא יחשוב דבר אחר כגון כל זמן שאני באימה תחת ממשלתך;

והנה מהרד"ך ז"ל בבית י"ז חדר י"ג הקשה מזה על מ"ד מכאן מודעה רבא לאורייתא. וכתבו התוס' ואע"ג דישאל קבלו התורה בערבות מואב בשבועה שהשביעם מרע"ה, תרין ר"ת דעפ"י הדיבור הוי והוי כבעל כרחם. והשתא קשה, דכיון דישאל לא הרהרו בלבם לומר היום או שום תנאי אחר, אפילו שהיו אנוסים, שבועתם קיימת. ותרין הרב ז"ל דההיא דנדרים שייך שפיר למימר דהיכא דהאנס אונסו שישבע לו, אם לא יאמר בלבו היום או ערמה אחרת, הרי הוא נשבע ברצונו, דהאנס אינו אונסו, אלא במה שמוציא בפיו, אבל מה שבלבו אי אפשר לו לדעת לאונסו. ואם לא בטל השבועה בלבו כגון שיאמר היום או כיוצא בו, הרי הוא נשבע מרצונו. אבל בקבלת התורה שהאונס עפ"י הדיבור דידוע מה שבלב האדם כי הוא בוחן כליות ולב וידוע מחשבות אדם פשיטא, דלא היו יכולין לבטל השבועה בלבם דהא כל כך גלויים לפניו מחשבות לבו של אדם כמו מה שמוציא מפיו, וא"כ היו אנוסים לקבל השבועה הן בפה הן בלב;

והרשב"א ז"ל הקשה דאי אית להו מודעה ולא היו מצווין למה נענשו. ותרץ דמתחילה אפי' שהיה להם מודעה, מ"מ לא נתן להם את הארץ, אלא כדי שיקיימו התורה כמ"ש ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצורו והם עצמם בתחלה לא עכבו בדבר כלל ולפיכך, כשעברו על התורה, הגלם מארצם. ואמרינן בשבועות כי כאשר השביע משה לישראל, אמ"ל דעו שלא על דעתכם אני משביע אתכם, אלא ע"ד המקום ועל דעתי שנאמר ולא אתכם לבדכם, ופירש"י ז"ל לא כשאתם במחשבת לבבכם. וכתב מהרד"ך ז"ל בבית י"ז חדר ד' וז"ל דלא אמר משה כן, אלא שלא יערימו, והיינו משום דאפילו היה משביעם על דעתו, היו יכולים להערים, דגבי אנס דברים שבלב הוו דברים, ואפילו השביעם על דעתו, כדמשמע בנדרים גבי נודרין להרגין. ומשום הכי השביעם גם ע"ד הקב"ה דבכה"ג לא היו יכולין להערים הואיל וצרף הקב"ה עמו דהווי ב' דב"ב אין הערמת דברים שבלבו כלום ואפילו לגבי אנס, ולע"י דעת המדיר בעינין;

ואחרי הודיע אלהים אותנו את כל זאת נבוא לביאור הכתוב כי כאשר בא מרע"ה להשביעם, אמ"ל ולא אתכם לבדכם אנכי כורת וגו' דעו לכם שע"ד הקב"ה ועל דעתי אתם נשבעים ולא כשאתם במחשבת לבבכם, וכאן רמז להם שלא יכוונו בלבם איזה תנאי לבטל השבועה כאשר יבואר לקמן. יען דהכא הוי ע"ד המקום והוא יתברך יודע נסתרות, והדר מפרש פן יש בכם איש או אשה אשר הוא מתחכם למצוא מקום פיטור לשבועה זו והיינו במה שחושב ולבו פונה היום ללכת לעבוד את אלהי הגוים והיה בשמעו את דברי האלה, דהיינו השבועה והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי ואין עלי עונש בעברי על השבועה, כי בשרירות והרהור לבי אלך לבטל השבועה בלבי למען ספות הרוה את הצמאה לחטוא במזיד ושוגג. אדם כזה לא יאבה ה' סלוח לו, אם יחטא, היותו עובר על השבועה שאין מועיל בה ערמה והרהור ותנאי. כי אדעתא דידיה ודידי הרי אתם נשבעים ובשנים אין ערמת דברים שבלב כלום והאיש החוטא באותו פרק יעשן אף ה' וקנאתו באיש ההוא ורבצה בו כל האלה, היא השבועה שעבר עליה ומחה ה' את שמו מתחת השמים. זאת ועוד כי מי בכם מעיקרא אשר יוכל להערים ולחשוב בלבו היום, דכיון דהוא יתברך בוחן לבות וכליות מי שמהרהר בלבו היום, תכף הקב"ה מבדילו לרעה, כי הוא יתברך אינו מקבל בשבועה כזו ולכן הוו זהירין שלא להערים נגד השי"ת;

ומעתה נולדה קושית הדור האחרון דא"כ השתא דאמרת שאינם יכולים להרהר בלבם היום כיון דהשבועה היא לגבי שמים, על מה עשה ככה לארץ הזאת, דבשלמא בלא זה הוה ניחא שנענשו, משום שעברו על התורה והעבודה אפילו שהיו אנוסים בקבלתה, מ"מ הרי נשבעו על כך ואפילו דקי"ל דנשבעין להרגין, בכל זאת הני מילי באומרם בלבו היום, וכיון שהם לא אמרו היום, הרי הם חייבים לשמור ולקיים התורה שנשבעו לקיימה. אבל השתא דאמרו דלגבי שמים שהכל גלוי לפניו והרהור הלב הרי הוא כמו שמוציא בפיו והרי הם אנוסים בין בפה בין בלב, א"כ איך מוטל עליהם לקיים מחמת השבועה שהכל היה באונס ולכן הדרא קושיא לדוכתא מה חורי האף הגדול הזה. ובאה התשובה ע"ז ואמרו על אשר עזבו את וגו' ויחר אף ה' בארץ ההיא, כי היותם יושבים בארץ כנען נסתלקה המודעה דאדעתא דהכי סברו וקבלו לרשת הארץ בעבור ישמרו חקי, וז"ש להביא עליה כלומר בסיבתה באה ונהיתה הקללה הזאת היות דלגבי שמים ליתא טענת היום דבוהן לבות וכליות אלהים צדיק וכמו שאמרו, אם השר השביעו ומפרש בפיו לעולם תו לא מצי לחשוב בלבו היום וכ"ש לגבי שמים דלא מצי למטען היום וז"ש הנסתרות לה' אלהינו;

פרשת הברכה

ולאשר אמר ברוך מבנים אשר יהי רצוי אחיו וטובל בשמן רגלו. אפשר לרמוז בזה מאי דפליגי התנאים בענין קריעת ים סוף מי ירד לים תחילה. ר"מ סבר נחשון בן עמינדב משבט יהודה ירד תחילה. ור"י הגלילי סבר פגעיאל בן עכרן משבט אשר ירד תחילה, שהוא עכר השבטים וירד תחילה. ונתקנאו בו השבטים. וזהו שאומר הכתוב כאן ולאשר אמר ברוך מבנים אשר שהוא ברוך מהשבטים אחיו שירד לים תחילה וכנגד זה יהיה טובל בשמן רגלו כנגד שטבלו רגליו במים תחילה;

בפרשיות התורה מבראשית עד לעיני כל ישראל יש התחלת הפרשיות קנ"ו וויין וידוע כי הוויין הם במעלה עליונה רומזים לז"א כידוע ליודעי חן. וזה רמז הכתוב כנשר יעיר קנ"ו וויין שע"י שאנו קוראים בכל שבוע שמו"ת ונקרא הוויין יתקרב המשיח ועל גוזליו הם ישראל ירחף קרי ביה ירח'ם בחילוף אות פ' באות מ' באותיות בומ"ף. וכן קנ"ו וויין לשון נקוי שהם מנקים אותנו מעוונותינו לזכות לגאולה שלמה אכ"ר;